

**ВОЈНО-
ИСТОРИЈСКИ
ГЛАСНИК**

MILITARY HISTORICAL REVIEW
REVUE D'HISTOIRE MILITAIRE
REVUE HISTORIQUE MILITAIRE
MILITÄRGESCHICHTLICHE ZEITSCHRIFT

ИЗДАВАЧ: ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА – ОДЕЉЕЊЕ ЗА ВОЈНУ ИСТОРИЈУ МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

РЕДАКЦИЈСКИ ОДБОР: др Јованка Шарановић, директор ИСИ, председник; др Милан Терзић, научни сраданик ИСИ, уредник; др Винфрид Хајнеман, пуковник, Управа за војноисторијска истраживања ОС СР Немачке; др Шаул Шај, директор Института за војноисторијска истраживања ОС Израела; проф. др Милан Ристовић, Филозофски факултет Београд, Одељење за историју; проф. др Љубодраг Димић, Филозофски факултет Београд, Одељење за историју; др Радмила Радић, научни саветник Института за новију историју Србије; др Миле Бјелајац, научни саветник Института за новију историју Србије; др Драган Богетић, научни саветник Института за савремену историју; др Славица Ратковић-Костић ИСИ; капетан мр Далибор Денда, истраживач – сарадник ИСИ; капетан мр Миљан Милкић, истраживач – сарадник ИСИ; мр Дмитар Тасић, истраживач – сарадник ИСИ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: др МИЛАН ТЕРЗИЋ

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ: капетан мр ДАЛИБОР ДЕНДА

Часопис излази два пута годишње. Година издања LX. Рукописи се шаљу на адресу: Институт за стратегијска истраживања – Одељење за војну историју, Незнаног јунака бр. 38 Београд. Telefони редакције 20-63-519 и 20-63-553; војни тел. 29-519 и 29-553. Рукописи се не враћају. Годишња претплата 1000 динара. Цена броја 600 динара.

Задња страна корица:

Питомци Војне академије на обуци

САДРЖАЈ

ВИГ БР. 2/2010

ЧЛАНЦИ И СТУДИЈЕ

<i>Мр Марко Драшковић, Српско наоружање и тактика у делу Јована Кинама</i>	9
<i>Капетан мр Далибор Денда, Војна обавештајна служба у Краљевини СХС/Југославији 1918–1941</i>	22
<i>Др Милан Терзић, „Ништа није радио већ седио и писао“ (Случај Милована Ђиласа у ЈНА 1954)</i>	42
<i>Мајор мр Клаус Шторкман, „Анти-империјалистичка солоданост“? Војна помоћ ДР Немачке ослободилачким покретима и оружаним снагама у тзв. Трећем свету</i>	62

ПРИЛОЗИ И ИСТРАЖИВАЊА

<i>Др Милић Милићевић, Официрска задруга Краљевине Србије и СХС/Југославије и проблеми њене дистрибутивне мреже</i>	77
<i>Др Јарослав Б. Вишњаков, Политика у Србији крајем XIX и почетком XX века виђена очима руских дипломатских, војних и полицијских агената</i>	87
<i>Петар Ристановић, Ужичка република у мемоаристици</i>	110
<i>Мр Дмитар Тасић, Оснивање јединица за радио извиђање у ЈНА</i>	138
<i>Капетан мр Миљан Милкић, Гашење југословенске краљевске војне мисије у Италији 1945. године</i>	151

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

<i>J. Palmer, The Bloody White Baron – The Extraordinary Story of the Russian Nobleman Who Became the Last Khan of Mongolia, New York: Basic Books, 2009, 274 pp., мр Александар Узелац</i>	169
---	-----

- Humbert Neuwirth: *Widerstand und Kollaboration in Albanien 1939–1944*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag 2008, 307 S,
Санаела Хоџић 176
- Raffaele D'Amato, *The Varangian Guard 988-1453*, Man-at-Arms 459,
Osprey Publishing, Oxford – New York 2010, 48 pp,
Мр Марко Драшковић 179

ДОКУМЕНТИ

- Др Андреј Шемјакин, Како је убијен у Београду носилац руског
ордена Светог Ђорђа (прилог за историју Мајског преврата
1903. године) 187

ИНФОРМАЦИЈЕ

- Научни скуп „Стање и коришћење архивске грађе за историју
Црне Горе“, Подгорица, 24. септембар 2010. године,
др Милан Терзић 207
- Стручни скуп „Траговима прве српске Добровољачке дивизије у
Добруци“, Констанца (Румунија), 29. септембар – 5. октобар 2010.
године, капетан мр Далибор Денда 210
- Научни скуп „Културно-историјска баштина Јужне Србије“,
Лесковац, 22. и 23. октобра 2010. године, мр Димитар Тасић 212
- Међународна конференција „National identity and cultural
traditions of the European armies during XIX and XX centuries“,
Софија, 25. до 28. октобра 2010. године, мр Димитар Тасић 214
- Научни скуп „Хладни рат – прошлост, садашњост, будућност“,
Сарајево, Коњиц, Мостар 2–5. децембар 2010. године,
др Милан Терзић 216

CONTENTS

MILITARY HISTORY REVIEW 2/2010

ARTICLES AND STUDIES

<i>Mag. Marko Drašković</i> , Serbian Armament and Tactics in Writings of John Kinnamo	9
<i>Captain Mag. Dalibor Denda</i> , Military Intelligence Service in the Kingdom of SHS/Yugoslavia, 1918–1941	22
<i>Dr Milan Terzić</i> , “He was doing nothing but seating and writing” (The case of Milovan Djilas in JNA 1954)	42
<i>Major Mag. Klaus Storkmann</i> , “Anti-imperialist solidarity”? Military assistance of the GDR to liberation movements and armed forces in the so called Third World	62

SUPPLEMENTS AND ADDITIONAL RESEARCH

<i>Dr Milić J. Milićević</i> , Officer Cooperative in the Kingdom of Serbia and SHS/Yugoslavia and problems of its distributive network	77
<i>Yaroslav Vishniakov, PhD</i> , The policy in Serbia at the end of XIX and beginning of XX centuries as seen by Russian witnesses	87
<i>Petar Ristanović</i> , “Uzice Republic” in memoirist writings	110
<i>Mag. Dmitar Tasić</i> , Establishment of Radio-reconnaissance in the Yugoslav People’s Army	138
<i>Captain Mag. Miljan Milkić</i> , Abolition of the Yugoslav Royal Military Mission in Italy in 1945	151

REVIEWS AND CRITICS

J. Palmer, <i>The Bloody White Baron – The Extraordinary Story of the Russian Nobleman Who Became the Last Khan of Mongolia</i> , New York: Basic Books, 2009, 274 pp, <i>Mag. Aleksandar Uzelac</i>	169
--	-----

Hubert Neuwirth: <i>Widerstand und Kollaboration in Albanien 1939–1944</i> , Wiesbaden: Harrassowitz Verlag 2008, pp. 307, <i>Sanela Hodžić</i>	176
Raffaele D’Amato, <i>The Varangian Guard 988-1453</i> , Man-at-Arms 459, Osprey Publishing, Oxford – New York 2010, 48 pp, <i>Mag. Marko Drašković</i>	179

DOCUMENTS

<i>Dr Andrey L. Shemyakin</i> , How was murdered in Belgrade cavalier of the Russian St. George’s Order (Supplement to the History of the Coup d’état in Serbia in 1903)	187
--	-----

INFORMATION

Conference “ <i>The Archival sources for the History of Montenegro</i> ”, Podgorica (Montenegro), 24 th of September 2010, <i>Dr Milan Terzić</i>	207
Conference “ <i>On the paths of the First Serbian Volunteers Division in Dobrugia</i> ”, Constanta (Romania), 29 th of September – 5 th of October 2010, <i>Captain Mag. Dalibor Denda</i>	210
Conference “ <i>Cultural and Historical Heritage of South Serbia</i> ”, Leskovac, 22 nd and 23 rd of October 2010, <i>mag. DMITAR TASIĆ</i>	212
International Conference: “ <i>National Identity and cultural traditions of the European Armies during XIX and XX Centuries</i> ” Sofia (Bulgaria), 25 th to 28 th of October 2010, <i>Mag. DMITAR TASIĆ</i>	214
Conference “ <i>The Cold War –past, present, future</i> ”, Sarajevo, Konjic, Mostar (Bosnia and Herzegovina), 2 nd to 5 th of December 2010, <i>Dr Milan Terzić</i>	216

УДК 94:327(497.1:450)"1945"(093.2) ;
341.7(497.1:450)"1945"(093.2)

Капетан мр Миљан Милкић, истраживач сарадник
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА, БЕОГРАД
E-mail: miljan.milkic@mod.gov.rs

ГАШЕЊЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КРАЉЕВСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ У ИТАЛИЈИ 1945. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: У раду се анализира процес укидања југословенске краљевске војне мисије у Италији и указује на околности које су до тога довеле. Рад је писан на основу грађе из Дипломатског архива Министарства спољних послова Републике Србије, објављене архивске грађе и литературе.

Кључне речи: Италија, Савезници, југословенска влада, Саветодавно веће, војна мисија.

Потписивањем примирја у Сиракузи 3. септембра 1943. године између Италије и Савезника и наредбом маршала Бадоља (Pietro Badoglio) о капитулацији италијанских оружаних снага 8. септембра 1943. године промењена је стратешка ситуација на Средоземљу. На Московској конференцији министара спољних послова САД, Велике Британије и СССР-а од 19. до 30. октобра 1943. године усвојена је одлука о формирању Саветодавног веће за питања која се односе на Италију.¹ На основу „Московске резолуције о Саветодавном већу“, Саветодавно веће чинили су представници трију савезничких влада, затим представник Де Головог француског комитета, представник Грчке и представник Југославије. Наведени представници били су заступљени у Већу преко делегата, заменика делегата и извесног

¹ Velibor Gavranov, Momir Stojković, *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1972, стр. 157. (У даљем тексту: V. Gavranov, M. Stojković, *Međunarodni odnosi...*).

броја цивилних и војних саветника.² Основни задатак Већа био је да врши надзор над деловањем Савезничке контролне комисије у Италији која је спроводила услове предаје италијанских оружаних снага. Веће није имало могућности да доноси политичке одлуке и да се интересује за „војне функције савезничког врховног команданта“. На тај начин Југословенској делегацији у Саветодавном већу било је омогућено да врши заштиту југословенских дипломатских интереса и вођење конзуларних послова у Италији. Делегација је све послове обављала преко Савезничке комисије за Италију. На седници југословенске владе од 29. августа 1944. под председништвом Ивана Шубашића, делегат Краљевине Југославије у Саветодавном већу Миха Крек смењен је са тог положаја, место делегата подигнуто је на амбасадорски ниво и за делегата је постављен др Јосип Смодлака, који је од 25. децембра 1943. боравио са породицом у Монополију.³ Од почетка 1945. године дужност шефа Југословенске делегације обављао је мајор др Словен Смодлака, заменик делегата.⁴ Југословенска делегација имала је почетком јула 1945. године 50 чланова.⁵ Последња седница Саветодавног већа за Италију, 61. по реду, одржана је 17. јануара 1947. године.⁶

Јачање партизанског покрета у Југославији након капитулације Италије и све бољи односи са савезницима одразило се и на упућивање партизанске мисије у Италију. Без овлашћења партизанског Врховног штаба, у Италију је отишла мисија на челу са Сергијем Макиедом који је 2. октобра 1943. године формирао Базу Народноослободилачке војске Југославије у Барију.⁷ Први задатак ове мисије био је успостављање везе са англо-америчким командама и армија-

² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 6033. Словен Смодлака Министарству иностраних послова 11. новембра 1945. године шаље текст „Московска резолуција о Саветодавном већу“.

³ Милан Терзић, „Делатност представништва југословенске Краљевске владе у Италији 1943–1945. године“, *Војноисторијски гласник*, 1–2/2004, стр. 94. (У даљем тексту: М. Терзић, „Делатност представништва...“)

⁴ др Јосип Смодлака је на свој захтев званично пензионисан 2. августа 1946. године. Дипломатски архив Министарства спољних послова, Политичка архива, 1946, фасцикла 34, бр. 358. (У даљем тексту: ДА МСП, ПА). Заинтересоване владе обавештене су 19. августа о пензионисању др Јосипа Смодлаке и именовању др Словена Смодлаке за вршиоца дужности делегата. ДА МСП, ПА, 1946, ф. 34, бр. 9846.

⁵ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 1898.

⁶ А МСП, ПА, 1947, ф. 53, бр. 43787. Чедомил Вељачић, секретар југословенске делегације, из Рима 25. фебруара 1947. шаље МИП-у копију записника последње седнице Саветодавног већа за Италију.

⁷ *Zapisnici NKОЈ-a i privremene vlade DFJ 1943–1945*. Priedili Branko Petranović i Ljiljana Marković, Memorijalni centar „Josip Broz Tito“, Arhiv Josipa Broza Tita, Beograd, 1991, стр. 132. (У даљем тексту: *Zapisnici NKОЈ-a...*)

ма које су се налазиле у јужној Италији. Убрзо је База у Барију прерасла у типично војно-политичко представништво.⁸ Штаб ове базе био је најстарији командно-административни орган за све јединице и установе НОВЈ у Италији.⁹ Командант базе био је најпре др Сергије Макиједо, а затим пуковник Милентије Поповић. По наређењу Макиједа, у граду Монополију формирана је 27. децембра 1943. позадинска установа Морнарице НОВЈ под називом „База Народноослободилачке војске Монополи“. Крајем децембра 1943. године у Бари је из Египта стигао и Владимир Велебит, шеф прве партизанске мисије која је у Александрији и Каиру разговарала са савезницима. На основу инструкције Јосипа Броза Тита од 6. јануара 1944. Велебит је постављен за шефа партизанске војне мисије у Барију, где је остао све до свог повратка у Врховни штаб НОВЈ, марта 1944. године.¹⁰ Партизанска војна мисија у Барију развила је широку делатност и сарадњу са савезницима. Као пример наводимо састанак санитетских мисија народноослободилачког покрета и британске 8. армије који је одржан 5. јануара 1944. године.¹¹

Повољан развој ситуације на свим фронтovima утицао је да југословенска краљевска влада своје седиште из Лондона крајем септембра 1943. пребаци у Каиро како би била ближе Југославији. Због значаја који је Италија имала у оквиру антифашистичке коалиције након септембра 1943. године, влада је разматрала могућност слања војне мисије у Италију. Први покушај да се почетком новембра 1943. године из Каира преко Алжира упуту војна мисија на челу са пуковником Димитријем Путником, није успео због тога што чланови мисије нису добили одобрење савезника да се пребаце у Итали-

⁸ База је имала многобројне задатке: да организује пријем и пренос оружја, опреме и хране из Италије у Југославију, да прихвата интерниране Југословене, Истрани и приморске Словенце који су до капитулације Италије били војници Италије, врати их у Југославију и укључи у НОВЈ, да се брине о смештају рањеника и избеглица из Далмације и са острва у јужној Италији, а касније на обале Суеца.

⁹ О раду и организацији установа нове Југославије у Италији Јосип Смодлака је из Монополија 4. фебруара 1944. године известио Јосипа Броза: „У овај час представници наших власти развијају велику делатност у овом делу јужне Италије, нарочито у Барију и Монополију. Ту данас имамо разне независне установе: Делегацију НОВ у Бари, која је досад непосредно зависила од Врховног штаба, а која је недавно отворила у Бари једну агенцију с карактером конзулата; Базу НОВ у Монополи са више одсека, од којих је најважнији поморски и отпремни; Главни одбор Збјега, који је био постављен од Обласног НО Одбора за Далмацију; Војну делегацију која се повратила из Каира; Санитетску мисију ВШ. Поред тога разне послове врше делегати Обласног НО Одбора за Далмацију и Штаба Морнарице, а замишљају се и разна средства пропаганде, између осталог и једна уметничка изложба“. *Zapisnici NKJ-a...*, стр. 132.

¹⁰ Josip Broz Tito, *Sabrana dela*, Beograd, 1984, књига 18, стр. 156.

¹¹ Исто, стр. 264.

ју.¹² У нову мисију одређени су ађутант краља Петра II Ђенералштабни потпуковник Живојин Радојчић, као шеф мисије, и Ђенералштабни мајор Вукашин Вукотић, као помоћник. Званични назив мисије гласио је „Југословенска војна делегација у саставу британске Поткомисије за још негруписано људство“. Југословенска војна мисија стигла је у Бари 21. јануара 1944, а 29. јануара шеф делегације издао је наредбу бр. 51 о формирању штаба делегације у Италији.¹³ Мисија је имала задатак да се стара о прихвату југословенског људства које стигне или се већ налази у Италији и да уз помоћ савезничких војних власти у Италији организује да се од овог људства формирају југословенске ратне јединице. Мисија је била задужена да успостави везу са Штабом Одељка Врховне команде у Каиру и одржава је преко британске Поткомисије редовним војним каналом, да ради на прихватању бродова које су присвојили Италијани, да организује смештај лица која су служила у непријатељским јединицама у посебне логоре и да се код британских власти ангажује на требовању материјалних средстава и средстава за снабдевање. Било је предвиђено да мисију на почетку њеног рада финансирају британске војне власти. Шеф мисије је за свој рад био одговоран Штабу Одељка Врховне команде у Каиру. Већ први извештај који је 12. фебруара 1944. југословенска војна мисија послала Одељку Врховне команде у Каиру указивао је на основне проблеме које ће мисија имати у свом будућем раду. У извештају се наводи да су партизани организовани као политичка група и као војска, да имају морнарицу са седиштем у Монополију, члановима мисије је од стране Британаца саопштено да се у Италији у сличној мисији налази пуковник Велебит и потпуковник Дедијер. Мисија је у извештају од 21. марта 1944. обавестила Штаб Одељка Врховне команде да су савезници признали партизанску мисију на чијем је челу пуковник Велебит и да су партизанске снаге груписане у рејону Бриндизија, Барија – Карбонаре. Потпуковник Радојчић напустио је дужност 15. марта 1944. и отишао у Каиро ради реферисања и решавања питања евакуације југословенског људства из Италије у Египат. Тада је

¹² На основу докумената из Војног архива (фонд Емигрантске владе) и докумената из Архива Југославије, др Милан Терзић је објаснио упућивање краљевске војне мисије у Италију. Видети: М. Терзић, „Делатност представништва...“, стр. 71–99.

¹³ Штаб војне делегације чинили су: потпуковник Живојин С. Радојчић, помоћник мајор Вукашин Вукотић, капетан 2. класе Борислав Дачић, официр за везу, ађутант Добривоје Ћирковић, благајник поручник Драгољуб Стојановић, Стојан Брекић, Новак Зековић, Боривоје Радуловић, Светозар Цигановић, Славко Вук, Јагош Марковић, Никола Марковић, а у одбор за помоћ грађанским лицима су ушли мајор Боривоје Радуловић, Ђуро Вукелић, Вељко Цулић и Јован Контић. М. Терзић, „Делатност представништва...“, стр. 87.

на чело мисије постављен мајор Вукашин Вукотић. Седиште мисије је 2. јула пребачено из Барија у Риму, док је у Барију наставио да делује одељак мисије. Рад мисије у Барију, затим и у Риму, као и њен однос са савезницима био је отежан због сложених односа са партизанима који су придобијали све више људства.¹⁴

За позицију и даљи рад југословенске краљевске војне мисије у Италији значајну чињеницу представља процес формирања заједничке владе састављене од представника југословенске краљевске владе и Националног комитета ослобођења Југославије. Овај процес започет је 16. јуна 1944. године потписивањем Првог споразума Тито – Шубашић.¹⁵ Разговори о формирању заједничке владе завршени су у ослобођеном Београду 1. новембра потписивањем Другог споразума Тито – Шубашић којим је предвиђено стварање Краљевског намесништва које се поставља уставним актом краља.¹⁶ Коначно је 7. марта 1945. године у Београду проглашено формирање Привремене владе Демократске Федеративне Југославије.¹⁷

Југословенска краљевска војна мисија у Италији укинута је одлуком југословенске краљевске владе 15. новембра 1944. године.¹⁸ Шеф мисије потпуковник Вукашин Вукотић послао је 24. децембра 1944. године целокупан архив мисије са материјалним књигама и документима, „нормалним војним путем“ преко савезничког Главног штаба, пуковнику Звонимиру Жупанчићу, команданту краљевских југословенских снага на Средњем Истоку.¹⁹ Наредбом председника владе и министра рата Ивана Шубашића од 1. фебруара 1945. године наређено је да шеф мисије преда просторије, намештај, новац и архиву мисије ликвидатору кога је требао да именује југословенски делегат у Саветодавном већу за Италију или његов заменик.²⁰ Шеф војне мисије и његово особље требали су да се ставе на располагање војној мисији Народноослободилачке војске и врате у Југославију.

¹⁴ На то указују извештаји које је Вукашин Вукотић упућивао Штабу Одељка Врховне команде. М. Терзић, „Делатност представништва...“, стр. 96, 97.

¹⁵ Текст споразума видети у: *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996. Dvostrani i višestрани međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama*, II том (1919–1945), priredio: Momir Stojković, Beograd, 1998, стр. 607, 608.

¹⁶ Текст Споразума видети у: *Balkanski ugovorni odnosi...*, II, стр. 638–640.

¹⁷ V. Gavranov, M. Stojković, *Međunarodni odnosi...*, стр. 170. Указ је објављен у: *Zapisnici NKOJ-a...*, стр. 555, 556.

¹⁸ М. Терзић, „Делатност представништва...“, стр. 98.

¹⁹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/39. Архива је послата уз пропратно писмо краљевске војне мисије бр. 2245. Пуковник Звонимир Жупанчић заменио је 10. августа 1944. године пуковника Димитрија Путника на месту команданта југословенских снага у Каиру. М. Терзић, „Делатност представништва...“, стр. 96.

²⁰ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/39. Наредба бр. 186.

Директор Поткомисије за расељена лица (Displaced Persons and Repatriation Sub-Commission), пуковник Финдлај (С. В. Findlay) обавестио је 28. фебруара 1945. године мајора др Словена Смодлаку да је добио налог од фелдмаршала Александера (Harold Rupert Leofric George Alexander, 1st Earl Alexander of Tunis), савезничког команданта на Средоземљу, да југословенском ликвидатору преда укинута југословенску краљевску војну мисију у Риму и додао да жели да се избегну било какве компликације које би могле да настану.²¹ Током разговора Смодлака је прихватио предлог да се преузимање просторија војне мисије изврши у присуству британског мајора Брауна (Brown), који је требао да буде сведок, али и да, уколико буде потребно, набави полицијске снаге. Пуковник Финдлај је најпре рекао да југословенски ликвидатор може да преузме само архиву, али не и просторије које су савезници реквирирали. Након што је Смодлака пренео став своје владе да не може пристати на преузимање уколико југословенски ликвидатор поред архиве не преузме и просторије мисије са свим покретним стварима, пуковник Финдлај је рекао да ће настојати да се ликвидатору предају и просторије. На овом састанку Смодлака и пуковник Финдлај нису одредили дан за предају краљевске војне мисије у Риму.

С обзиром на то да након овог разговора пуковник Финдлај није обавестио Смодлаку о датуму предаје војне мисије, Смодлака је 7. марта упутио писмо главном комесару Савезничке комисије, америчком контраадмиралу Илери Стоуну (Ellery W. Stone).²² Позивајући се на допис контраадмирала Стоуна од 17. фебруара 1945. године, као и на последњи разговор са пуковником Финдлајем, Смодлака је у писму навео да југословенска влада не може да схвати зашто се од почетка фебруара стално одлаже предаја југословенске војне мисије у Риму, као и шта спречава да се та одлука изврши.

Смодлака је 14. марта 1945. године обавестио Министарство иностраних послова да у Напуљу постоји испостава краљевске југословенске мисије и да она, као и испостава краљевске војне мисије у Барију, неће бити укинута самим укидањем краљевске војне мисије у Риму.²³ О постојању ове мисије Смодлаку је 13. марта обавестио поручник Гвидо Браница, који је био на челу југословенског конзулата

²¹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 19. Извештај мајора Словена Смодлаке Повереништву за спољне послове НКОЈ-а, 28. фебруара 1945. године.

²² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 24. Смодлака из Рима Повереништву за спољне послове 7. марта 1945, веза његово писмо од 28. фебруара.

²³ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 0082.

у Напуљу.²⁴ Браница је навео да је у књизи телефона под називом „Југословенски конзулат“ најпре наведен телефон конзула, а затим и број испоставе краљевске војне мисије, без ознаке канцеларије. Због тога је Смодлака предложио Министарству да, уколико већ нису предузете потребне мере, председник владе и министар народне одбране Јосип Броз упутити телеграм фелдмаршалу Александеру и тражи да се овлашћеном југословенском представнику ставе на располагање потребне полицијске снаге ради преузимања испостава мисије у Барију и Напуљу. Смодлака је сматрао да се слањем оваквог захтева може убрзати предаја југословенске војне мисије у Риму.

Све до 14. марта Смодлака није добио одговор на писмо које је 7. марта упутити контраадмиралу Стоуну.²⁵ Тада је из Главног штаба Савезничке комисије, из Канцеларије извршног комесара, упућено писмо које је у име извршног комесара потписао капетан Ренфрли (Ranfurlly).²⁶ У писму је наведено да су представници савезничких војних власти у Италији у одвојеним разговорима са мајором Словеном Смодлаком и потпуковником Вукашином Вукотићем разматрали питање начина на који треба извршити гашење југословенске краљевске војне мисије. Током разговора постигнут је усмени споразум да се предаја мисије изврши преко једне особе која би била посредник. На крају писма наведено је да „постоје становите тешкоће у погледу предаје“ и изражено уверење „да ће бити савладане у одређеном року“.

Након што је Смодлака 18. марта упутити писмо главном комесару, добио је одговор „да шеф Краљевске југословенске мисије је вољан да преда просторије, архиву и инвентаре мисије у Риму, Напуљу и Барију. Дан за предају у Риму је 26. март 1945. а уследиће накнадно предаје у Напуљу и Барију“.²⁷ Смодлака је 19. марта обавестио Министарство иностраних послова да савезничке војне власти и даље отежавају предају укинуте војне мисије југословенском ликвидатору“.²⁸

²⁴ У југословенском Министарству иностраних послова сачињена је белешка 30. октобра 1945. године у којој је објашњено како је формиран југословенски конзулат у Напуљу: „Пре рата је постојао почасни конзулат у Напуљу. Када је савезничка војска заузела Напуљ и када је образовано Саветодавно веће за Италију, тадашњи југословенски делегат министар Крек отворио је *de facto* овај конзулат који је као такав и даље функционисао и старао се о нашим интересима у том крају. У архивима нема трага о овоме. Горње чињенице сазнао сам од наших чиновника који су били у Лондону за време рата“. ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 5440.

²⁵ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 0082. Смодлака Министарству иностраних послова 14. марта 1945. године.

²⁶ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. П/369.3.

²⁷ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/44. У потпису писма је капетан Ренфрли за пуковника в. д извршног комесара. Позива се на Смодлакино писмо од 18. марта бр. 302/45.

²⁸ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 130.

Британска амбасада у Београду упутила је 18. марта југословенском Министарству иностраних послова промеморију у којој је објашњено да Савезничка комисија у Италији намерава да изврши гашење југословенске краљевске војне мисије у Риму, на чијем је челу потпуковник Вукотић, као и њених испостава у Напуљу и Барију.²⁹ У промеморији је наведено да након формирања јединствене југословенске владе 7. марта 1945. године ова тела више немају легални статус, али да Савезничка комисија жели да пре предузимања ових мера сазна да ли је с тим сагласна југословенска влада. У одговору који је 24. марта упућен британској амбасади дата је сагласност југословенске владе да се ова одлука спроведе.³⁰ Југословенско Министарство иностраних послова подсетило је да је решењем краљевске југословенске владе у Лондону затворена југословенска краљевска војна мисија у Италији, а југословенском представнику у Саветодавном већу у Риму издат је налог да спроведе ово решење и замоли савезничке војне власти за помоћ уколико би била потребна.

На захтев пуковника Финдлаја, Смодлака се 22. марта састао са њим и његовим помоћницима, потпуковником Фодержилом (Fothergil) и мајором Симкоком (Simcock).³¹ Финдлај је рекао да је добио налог од фелдмаршала Александера да спроведе предају укинуге краљевске војне мисије. Одговарајући на питања пуковника Финдлаја, Смодлака је рекао да југословенска влада нема намеру да дозволи постојање две југословенске војне мисије у Италији као и да не планира да у служби задржи особље краљевске војне мисије. Током састанка постигли су сагласност о томе да треба да постоји једна југословенска војна мисија у Риму са испоставама у Напуљу и Барију. На овом састанку коначно је договорено да преузимање краљевске војне мисије у Риму буде 26. марта. Након тога уследило би преузимање установа у Напуљу и Барију. Договорено је да пуковник Финдлај лично присуствује предаји мисије у Риму и да она буде предата већ именованом ликвидатору југословенске владе, поручнику Ј. Јовичићу. Особу којој ће бити предате установе у Напуљу и Барију требало је да одреди Смодлака у договору са Штабом базе у Барију. Даље је Смодлака са Финдлајем разговарао о детаљима предаје просторија, архива и покретне имовине југословенском ликвидатору. Као покретну имовину Смодлака је навео и аутомобиле које је користила краљевска војна мисија. Одговорено му је да постоји само по један аутомобил у Риму и Барију и да је аутомобил у Риму

²⁹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 110.

³⁰ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 110.

³¹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 179. Смодлака Министарству иностраних послова 23. марта 1945. године.

реквиринан за потребе Поткомисије за расељена лица. Смодлака је тражио да аутомобил буде стављен на располагање мајору Кољеншићу, шефу представништва штаба Базе у Барију. Забринут за југословенске заробљенике и избеглице, Финдлај је питао да ли југословенска влада жели да у новим политичким условима акредитује код Поткомисије за расељена лица неку другу војну установу која би се бринула о тим људима. Смодлака је одговорио да у вези са решавањем тог питања Финдлај треба да се обрати југословенској влади. Додао је да Југословенска делегација при Саветодавном већу за Италију води бригу о цивилним лицима преко свог конзуларног одељења, док југословенске војне послове у Риму води Представништво штаба базе. Разлоге због којих је одлагана предаја југословенске краљевске војне мисије пуковник Финдлај објаснио је Смодлаки чињеницом да су официри краљевске југословенске војне мисије преко неког савезничког функционера били упутили петицију фелдмаршалу Александеру којом су тражили да се одложи предаја краљевске војне мисије.³² Петиција је одбијена и након тога је дат налог да се изврши предаја мисије. Смодлака је у извештају свом министарству изразио утисак да пуковник Финдлај одлаже предају војне мисије и помаже четнике и напоменуо да је пуковник Финдлај од фелдмаршала Александра добио упутство да приликом предаје мисије „не сме да се послужи војном силом против четника“.³³

Током састанка одржаног 22. марта пуковник Финдлај и мајор Смодлака разговарали су и о финансијским дуговима југословенске краљевске војне мисије. Финдлај је прецизирао да је реч о захтеву за исплату плате који су поднели чланови укинуге краљевске војне мисије и питао да ли југословенска влада намерава да то плати. Смодлака је одговорио да су ти људи војни дезертери и да југословенска влада тражи од савезничких власти да они буду ухапшени. Поред тога, указао је да су они југословенски држављани и да влада не може да дозволи да они преко британских официра као посредника траже регулисање својих захтева према Југославији. Рекао је да уколико сматрају да нешто потражују, они могу као појединци да се обрате југословенској влади.

Сутрадан након разговора са Финдлајем, Смодлака је добио писмо из Штаба Савезничке комисије (Headquarters Allied Commission APO 394 Displaced Persons and Repatriation Sub-Commission), које је потписао потпуковник Фотхергил (C. F. Fothergill), заменик ди-

³² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 180.

³³ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 179. Смодлака Министарству иностраних полова 23. марта 1945. године.

ректора Поткомисије за расељена лица.³⁴ У писму су наведена конкретна дуговања југословенске краљевске војне мисије у Риму у укупном износу од 568.473 лира: плате за децембар, јануар и фебруар, у укупном износу од 501.480 лира (за официре 396.480 лира, за подофицире 105.00 лира), као и општи административни трошкови мисије за децембар, јануар, фебруар и март, у износу од 66.993 лира. Фотхергил је сматрао да би предаја војне мисије била олакшана уколико би југословенска влада, пре него што се приступи затварању мисије, предложила начин на који би била регулисана ова дуговања. Замолио је да југословенска влада на ово питање одговори 24. марта. Смодлака је у договореном року обавестио Фотхергила да је од југословенске владе примио инструкције да именује ликвидатора који ће преузети просторије, покретно власништво и архиву мисије у Риму и навео да је за ликвидатора за преузимање одељка мисије у Напуљу одредио потпоручника Ратка Савића, а за ликвидатора у Барију капетана Бошка Николића.³⁵ Међутим, навео је да нема овлашћење да се бави дуговима мисије и да су његове инструкције „да предаја уследи сместа“. Замолио је да му савезничке власти потврде да ће предаја у Напуљу бити 28. марта, а у Барију 31. марта. Раније истог дана, 24. марта, Смодлаки је телефоном потврђено да ће предаја мисије у Риму бити 26. марта у 10 сати.

Уз посредовање пуковника Финдлаја и потпуковника Фотхергила, поручник Никола Марковић, ађутант потпуковника Вукотића, предао је 26. марта различити материјал и инвентар краљевске мисије ликвидатору југословенске владе поручнику Јовичићу.³⁶ У Записнику који је састављен приликом предаје и који је потписао потпуковник Вукотић, наведен је садржај архиве и набројана документа која су том приликом предата.³⁷ Потпуковник Вукотић је у Записнику навео да није желео да има контакт са партизанским представницима у Италији и да је због тога постигао споразум са пуковником Финдлајем да просторије мисије, целокупну архиву и све државне предмете преда Савезничкој комисији преко надлежног официра савезничког Главног штаба. На крају Записника, у примедби, наведено је да ће укидање официра за везу у Напуљу, као и укидање Прве секција војне мисије у Барију бити извршено у одређено време на исти начин као и преузимање мисије у Риму. Потпуковник Фот-

³⁴ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 180.

³⁵ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 180.

³⁶ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/41. „Предаја краљевске југословенске мисије“.

³⁷ Примерке Записника добили су H.Q.D.P. and R.S.C.A.C APO 394, потпуковник Вукашин Ј. Вукотић, шеф мисије, мајор Албин Држа, благајник мисије, и поручник Никола Марковић, ађутант. ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/39.

хергил констатовао је на дан предаје да није предат новац, као ни застава мисије.³⁸ Смодлака је у извештају Министарству иностраних послова навео да је пуковник Финдлај имао изричиту наредбу да у име укинуте краљевске војне мисије треба да преда просторије, архиву и инвентар, али да инвентар, архива као ни новац нису предати, јер у просторијама није било ничега, „чак ни сијалица“.³⁹ Пуковник Финдлај и потпуковник Фотхергил нису хтели да предају просторије мисије директно ликвидатору југословенске владе, већ су предложили да југословенска влада изнајми просторије од власника стана. Након што поручник Јовичић није на то пристао, Финдлај и Фотхергил су прихватили да просторије преузме Југословенска делегација при Саветодавном већу.

Након предаје службених просторија југословенске краљевске војне мисије у Риму, настављени су дипломатски напори Југословенске делегације да издејствује предају испостава војне мисије у Напуљу и Барију, као и зграде Официрског дома у којој се налазила менза краљевске војне мисије.⁴⁰ Југословенска влада сматрала је да су ове просторије саставни део војне мисије, док су савезничке власти у Риму настојале да наведене просторије задрже под својом контролом. Питање преузимања Официрског дома решавано је истовремено са предајом краљевске војне мисије, али је било политички знатно сложеније јер је подразумевало решавање статуса припадника Југословенске војске у отаџбини који су се налазили у Италији.

У Италији је деловало „Југословенско добротворно друштво“ које је било антикомунистичка организација и помагало избеглице из Југославије. Савезници су показивали разумевање за ово друштво и помагали његово деловање. Иако је Југословенска делегација приликом преузимања краљевске војне мисије задржала просторије у најам, актом римског префекта од 28. јула, а по наређењу италијанског Министарства иностраних послова, наређена је реквизиција тих просторија за потребе „Југословенског добротворног друштва“.⁴¹ У складу са овим наређењем, чиновници италијанског ерара тражили су 14. августа од Југословенске делегације при Саветодавном већу кључеве тих просторија ради процене одштете за најамнину. Југословенска делегација одбила је да преда просторије и

³⁸ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. XIII/48.

³⁹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 222. Мајор Словен Смодлака обавестио је из Рима Министарство иностраних послова 27. марта да је током читавог претходног дана трајала предаја просторија у улици Santa Maria 37 у Риму.

⁴⁰ Официрски дом налазио се у улици Corso Trieste 11.

⁴¹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 3507. Телеграм Словена Смодлаке од 21. августа 1945. године упућен Министарству иностраних послова.

поставила стражу испред улаза. Савезничкој комисији упућена је нота у којој је наведено да Делегација не признаје декрет римског префекта јер он ремети рад Југословенске делегације, као дела савезничког контролног апарата у Италији. У ноти је такође наведено да се југословенска влада противи свакој реквизицији у корист „Југословенског добротворног друштва“, које није југословенска службена установа. На крају ноте Југословенска делегација је преко Савезничке комисије изразила своје незадовољство поступцима италијанских власти.

Током већ поменутог разговора између Смодлаке и пуковника Финдлаја 28. фебруара 1945. године пуковник Финдлај је изјавио да Офицерски дом неће бити предат и да ће он одлучити о даљем статусу те установе.⁴² У том контексту сугерисао је да као директор Поткомисије за расељена лица има обавезу да се брине о Југословенима који су се у том тренутку налазили у месту Санта Ђезареа (Santa Cesarea) у Јужној Италији и који нису желели да се врате у Југославију. Смодлака је на основу ове сугестије закључио да пуковник Финдлај намерава да Офицерски дом „преда четницима“, али није имао аргумената на основу којих би могао да инсистира да просторије буду предате у надлежност југословенске владе. Једино је рекао да се у Офицерском дому налази покућство које је узето из просторија Југословенске делегације при Саветодавном већу и које је власништво југословенске државе.⁴³ Пуковник Финдлај је обећао да ће ти предмети бити враћени.

Захтев да савезници у Риму предају просторије Офицерског дома југословенском ликвидатору, Словен Смодлака упутио је пуковнику Финдлају и током разговора 22. марта, али је Финдлај одговорио да нема овлашћење да преговара о том питању.⁴⁴ Сутрадан након предаје просторија краљевске војне мисије у Риму, Смодлака је упутио писмо пуковнику Финдлају којим је тражио да се југословенској влади преда и Офицерски дом и навео да југословенска страна неће даље преузимати установе укинуте војне мисије у Напуљу и Барију све док јој не буде предат и „Југословенски офицерски дом“ у Риму.⁴⁵ У телеграму који је истог дана послао Министарству иностраних послова, Смодлака је навео став да уколико би југословенска влада пристала на преузимање мисије у Напуљу и Барију, на тај на-

⁴² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 19. Извештај мајора Словена Смодлаке Повереништву за спољне послове НКОЈ-а, 28. фебруара 1945. године.

⁴³ Југословенска делегација била је смештена у улици Via dei Monti Pariali 24.

⁴⁴ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 179. Смодлака Министарству иностраних послова 23. марта 1945. године.

⁴⁵ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 222.

чин би признала да Официрски дом није саставни део војне мисије.⁴⁶ Главни комесар Савезничке комисије контраадмирал Стоун одговорио је 28. марта Смодлаки да „Југословенски официрски дом“ није службена просторија и да не може бити предат југословенској влади.⁴⁷ Навео је да та чињеница не треба да одлаже предају одељка краљевске југословенске војне мисије у Напуљу, која је заказана за 30. март, као и у Барију, заказане за 1. април.⁴⁸ Савезничке војне власти непрестано су калкулисале са датумом предаје испостава војне мисије у Напуљу и Барију. Југословенска делегација у Саветодавном већу за Италију примила је 30. марта писмо Поткомисије за расељена лица од 28. марта којим је обавештена да ће предаја мисије у Напуљу бити обављена 30. марта, а у Барију 1. априла. Поткомисија за расељена лица накнадно је 31. марта обавестила Смодлаку да ће предаја у Напуљу бити 4. априла, а у Барију 6. априла.

У одговору контраадмиралу Стоуну, Смодлака је 31. марта навео да има инструкције од своје владе да путем ликвидатора преузме целу краљевску југословенску војну мисију, која обухвата службене просторије, као и просторије Официрског дома.⁴⁹ Настојао да укаже на чињенице на основу којих би доказао да је Официрски дом, који су савезници реквирирали за своје потребе, саставни део краљевске војне мисије. Позивајући се на натпис и штамбил који је користила управа Дома, Смодлака је навео да његов званични назив гласи „Југословенски официрски дом“ и додао да поседује документ са потписима официра који су у званичном својству представљали ту мензу и на коме се види да се та установа назива „Југословенски официрски дом“. Оправданост настојања југословенске владе да од савезничких власти преузме наведене просторије, Смодлака је заснивао на чињеници да су наређењем југословенског министра рата 1. фебруара 1945. године шеф и особље краљевске југословенске војне мисије били позвани да се ставе на расположење представницима НОВЈ ради њиховог упућивања у Југославију. На тај начин престало је деловање краљевске југословенске војне мисије, као и „Југословенског официрског дома“ као њеног саставног дела. На крају писма, Смодлака је од контраадмирала Стоуна тражио „полицијску силу“ за преузимање „Југословенског официрског дома“ у Риму и указао да Југословенска делегација неће преузети мисије у Напуљу и Барију све док јој се не преда „Југословенски официрски дом“ у Риму.⁵⁰

⁴⁶ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 222.

⁴⁷ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 387. Словен Смодлака обавештава 2. априла 1945. године из Рима Министарство иностраних послова.

⁴⁸ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 387.

⁴⁹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 387.

⁵⁰ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 387.

Смодлака је 2. априла обавестио Министарство иностраних послова да су истог дана у архиви укинута југословенске краљевске војне мисије пронашли документацију на основу које се види да је „Југословенски официрски дом“ саставни део исте војне мисије.⁵¹ Навео је да ће ову чињеницу искористити уколико контраадмирал Стоун не буде позитивно одговорио на његово писмо. Истог дана Смодлака је примио писмо у коме је контраадмирал Стоун поновио свој став да одбија да југословенској влади буде предат Официрски дом у Риму.⁵² Навео је да су просторије Официрског дома реквириране од стране Команде места у Риму и да су у потпуности под контролом те команде. Нагласио је да питање Официрског дома није повезано са предајом просторија у Барију и Напуљу, као и да уколико југословенска влада не буде хтела да преузме те установе да ће он о томе поднети извештај савезничкој Врховној команди. Стоун је навео да пуковник Финдлај стоји на располагању да помогне око преузимања просторија у Барију, 4. априла у 10 сати, и у Напуљу, 6. априла у 10 сати. У вези са намештајем који припада згради Југословенске делегације, а који се у том тренутку налазио у просторијама Официрског дома, Стоун је рекао да је издао инструкције да намештај буде враћен.⁵³ Упркос оваквом јасно израженом ставу, мајор Смодлака је истог дана обавестио своје министарство да ће од фелдмаршала Александра тражити да Југословенској делегацији при Саветодавном већу стави на располагање полицијске снаге за преузимање Официрског дома, као и да ће фелдмаршалу послати препис докумената из којих се види да је Официрски дом у саставу укинута краљевске мисије.⁵⁴

У писму које је 3. априла упутио главном комесару Савезничке комисије контраадмиралу Стоуну, Смодлака је подсетио на садржај њихове дотадашње преписке и описао околности које су пратиле предају југословенске краљевске војне мисије.⁵⁵ Указујући на ин-

⁵¹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 387.

⁵² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 305. Писмо контраадмирала америчке морнарице Илери Стоуна, главног комесара, упућено Смодлаки 2. априла 1945. године.

⁵³ Југословенска делегација при Саветодавном већу примила је 11. априла писмо од Поткомисије за расељена лица у коме се тражи да достави списак покућства које је било пренесено из зграде југословенске делегације у Официрски дом, „јер ће то покућство бити враћено“. ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 722. Мајор Смодлака Министарству иностраних послова 18. априла 1945. године.

⁵⁴ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 305. Веза Смодлакино писмо од 2. априла пов. бр. 387/45.

⁵⁵ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 341. О садржају писма које је 3. априла упутио контраадмиралу Стоуну и фелдмаршалу Александру, Смодлака је обавестио Министарство иностраних послова 4. априла. Као прилог послао је и преписе десет докумената из септембра 1944. године о оснивању Официрског дома које је потписао шеф краљевске југословенске војне мисије потпуковник Вукотић.

струкције које је имао од своје владе, Смодлака је приложио документа из архива краљевске војне мисије на основу којих је настојао да докаже да Официрски дом јесте саставни део југословенске краљевске мисије и тражио да фелдмаршал Александер стави на располагање југословенском ликвидатору потребну помоћ у циљу преузимања просторија и инвентара Официрског дома у Риму, као и аутомобила који је мисија користила.⁵⁶ Навео је да ће тек након тога Југословенска делегација преузети одељке војне мисије у Напуљу и Барију. Замолио је Стоуна да предмет проучи и да уколико југословенски захтев не буде могао да уважи, да поднесак проследи фелдмаршалу Александеру на решавање.

С обзиром на чињеницу да није добио одговор на своје предлоге у вези са предајом Официрског дома, Смодлака је 18. априла поново упутио писмо фелдмаршалу Александеру и подсетио је да су се представници британске амбасаде у Београду и представници југословенског Министарства иностраних послова сагласили да се југословенска војна мисија у Риму преда југословенској влади, јер више није било законског основа за њено деловање.⁵⁷ У складу са тим договором, Смодлака је замолио да фелдмаршал Александер изда наређење о предаји Официрског дома. Смодлака је 22. маја обавестио Министарство да је из Штаба фелдмаршала Александера обавештен да је предмет преузимања Официрског дома упућен на решавање контраадмиралу Стоуну и констатовао да су на тај начин исцрпљене све могућности, с обзиром на то да је Стоун раније заузео негативан став према овом питању.⁵⁸ У свом писму упућеном Министарству иностраних послова 13. јуна Смодлака је предложио да југословенска влада поново покуша да преко британске амбасаде, уз позивање на документа о оснивању, издејствује преузимање Официрског дома.⁵⁹

⁵⁶ Међу документима налазило се писмо краљевске војне мисије бр. 1401 од 4. септембра 1944. упућено Главном штабу Савезничке комисије у коме је наведено да је краљевска мисија основала Официрски дом, затим, наређење шефа краљевске југословенске војне мисије бр. 1395 од 4. септембра, писмо бр. 1547 од 16. септембра 1944. упућено пуковнику Финдлају којим је информисан да је југословенска војна мисија успоставила официрску транзитну мензу, као и нека друга документа.

⁵⁷ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 722. Мајор Смодлака Министарству иностраних послова 18. априла 1945. године.

⁵⁸ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 1716.

⁵⁹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 1716. Смодлака је подсетио да је Министарству раније послао документа краљевске војне мисије међу којима се налази налог шефа краљевске војне мисије у Риму о оснивању „Југословенског официрског дома“ као своје подређене установе; налог шефа мисије да су просторије „Југословенског официрског дома“ биле реквириране, на основу тражења саме

Словен Смодлака је 23. јула контраадмиралу Стоуну упутио захтев за предају просторија краљевске војне мисије у Барију и Напуљу, предају Официрског дома и повратак покућства из Официрског дома.⁶⁰ Одговорено му је да ће наведена питања разматрати Врховна команда савезничких снага на Средоземљу у Казерти (Caserta). Контраадмирал Стоун саопштио је 15. августа Смодлаки коначну одлуку савезничке Врховне команде: „Југословенски официрски дом“, пошто није службена установа, не може бити предат Југославији; у Напуљу и Барију су затворене просторије краљевске југословенске војне мисије и на основу тога Југославији нема шта да се преда.⁶¹ Смодлака је 22. августа 1945. године Министарству иностраних послова саопштио коначно мишљење савезничког Врховног команданта на Средоземљу да „Југословенски официрски дом није службена установа и да се не може предати Југославији, стога се овај предмет има сматрати завршеним“.⁶² У вези са предајом краљевских војних мисија у Барију и Напуљу савезници су сматрали да су се те мисије налазиле у реквирираним просторијама и са туђим инвентаром. Просторије су враћене власницима, а Југословенској делегацији нема шта да се преда. Смодлака је на крају извештаја напоменуо да Официрски дом у Риму и даље постоји и да се он код савезника води као транзитни хотел југословенских официра и да се у њему окупљају „непријатељи Југославије“.

мисије, од надлежних савезничких власти; одлуку шефа мисије да мисија купи посуђе за „Југословенски официрски дом“ као и да се истом дому преда прибор за јело узет из мензе у Барију. Међу документима било је и писмо пуковнику Финдлају и градоначелнику Рима којим су обавештени да је краљевска југословенска војна мисија основала „Југословенску официрску транзитну мензу“ у Corso Trieste 10.

⁶⁰ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 2579. Словен Смодлака 24. јула 1945. Министарству иностраних послова. Смодлака је ноте предао пуковнику Фичу (Fiche). Једном од нота Смодлака је тражио расформирање „Југословенског добротворног друштва“.

⁶¹ ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 3398. Словен Смодлака из Рима 17. августа 1945. године Министарству иностраних послова. Смодлака је известио да „неће бити распуштено „Југословенско добротворно друштво“, али су им савезници реквирирали просторије“. Словен Смодлака је из Рима 21. августа подсетио Министарство да је раније јавио телеграмом да су просторије у Via Angelo Secchi 19 које су реквириране за „Југословенско добротворно друштво“ савезници одузели. ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 3507.

⁶² ДА МСП, ПА, 1945, ф. 13, бр. 3596. Смодлака је обавестио Министарство да му је једина преостало да тражи повратак столица узетих из просторија југословенске делегације.

*

* *

Значај простора Италије за војно-политичке односе између Великих сила на крају Другог светског рата утицао је да југословенска влада појача своје присуство на том простору преко политичких и војних делегација. Југословенска краљевска влада је кроз процес формирања заједничке владе у којој су њени министри делили власт са представницима партизанског покрета, изгубила своје, ионако слабе позиције код савезника. Југословенско политичко представништво у Италији оличено у Југословенској делегацији при Саветодавном већу за Италију било је у потпуности под контролом југословенских комуниста којима није одговарало постојање политичких или војних институција у Италији мимо њихове контроле. Југословенска краљевска војна мисија са седиштем у Риму и својим одељењима у Барију и Напуљу, представљала је од самог свог оснивања препреку за несметано деловање партизанских (комунистичких) мисија на простору Италије. Јачање партизанског покрета на простору окупиране Југославије и све већи значај који је овај покрет имао у антихитлеровској коалицији, поред осталог и преко војно-политичких представништва које у формирао Италији, значајно је утицало да краљевска војна мисија у Италији изгуби свој значај. Војно-политичко представништво које је у Италији формирала краљевска влада полако је губило свој значај и имало све мањи утицај на сложена војна и политичка дешавања која су се преламала на простору Италије у периоду након септембра 1943. године. Настојања да се неутралишу активности краљевске војне мисије значајно су олакшана након формирања заједничке владе Демократске Федеративне Југославије 7. марта 1945. године. Након тога британска влада се, 18. марта 1945. године, обратила захтевом југословенској влади да се угаси војна мисија у Италији коју је југословенска краљевска влада била укинула 15. новембра 1944. године. Кроз процес преговарања југословенских представника са англо-америчким војним властима у окупираној Италији, као и кроз покушаје доношења одговарајућих одлука у Министарству иностраних послова у Београду, југословенска влада најпре је настојала да угаси југословенску краљевску војну мисију, а затим и да обезбеди да покретна и непокретна имовина коју је мисија користила пређе у њено власништво. Изложена документа указују како је и након укидања мисије, у условима нерашчишћеног стања у Италији, мисија наставила своје деловање све до савезничког захтева о њеном гашењу, што се и поклапало са политиком нове југословенске владе.

Captain Mag. Miljan Milkić, Research Assistant
INSTITUTE FOR STRATEGIC RESEARCH, BELGRADE

ABOLITION OF THE YUGOSLAV MILITARY ROYAL MISSION IN ITALY IN 1945

(Summary)

Due to the importance that Italy had within the antifascist coalition after September 1943, the Yugoslav royal government sent in Italy a military mission which arrived in Bari on the 21 January 1944. Through the process of creating a new Yugoslav government composed of representatives of the National Committee for the Liberation of Yugoslavia and the royal government, the military-political representative body, formed in Italy by the royal government, was slowly losing its importance and had a decreasing effect on the complex military and political developments in the territory of Italy in the period after September 1943. Strengthening of the partisan movement in the territory of occupied Yugoslavia and the increasing importance of this movement in the anti-Hitler coalition, among other things through the military-political representative bodies established in Italy, considerably influenced the royal military mission in Italy to lose its significance. The Yugoslav royal military mission in Italy was abolished on the 15 November 1944, but it continued with its activities. The Yugoslav delegation to Advisory Council for Italy assumed the representation of the Yugoslav diplomatic interests in Italy. Deputy delegate in the Yugoslav delegation, Major Sloven Smodlaka negotiated with allied military representatives in Italy on the conditions of abolishing the Yugoslav royal military mission. During negotiations Smodlaka tried to obtain the best terms and to ensure that the Yugoslav government keeps all property of the royal military mission in Rome, Bari and Naples. The negotiation process was completed in August 1944, but the Yugoslav government failed in achieving its goals.

ЈЕЗИЧКИ РЕДАКТОР

Наташа Николић

ПРЕВОД РЕЗИМЕА НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Весна Петровић

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАДА

Звезда Јовановић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355/359+93/99
93/99

ВОЈНО-историјски гласник = Military History Review /
одговорни уредник Милан Терзић. – Год. 1, бр. 2 (1950) – . –
Београд: Институт за стратегијска истраживања. Одељење за
војну историју Министарства одбране Републике Србије, 1950
– (Београд : Војна штампарија „Београд“). – 24 cm

Полугодишње. – Наслов: Војноисторијски гласник
(од бр. 1/2/1964.)

ISSN 0042-8442 = Војноисторијски гласник
COBISS.SR-ID 11409154

Тираж: 500

Штампа:

Војна штампарија „Београд“

